

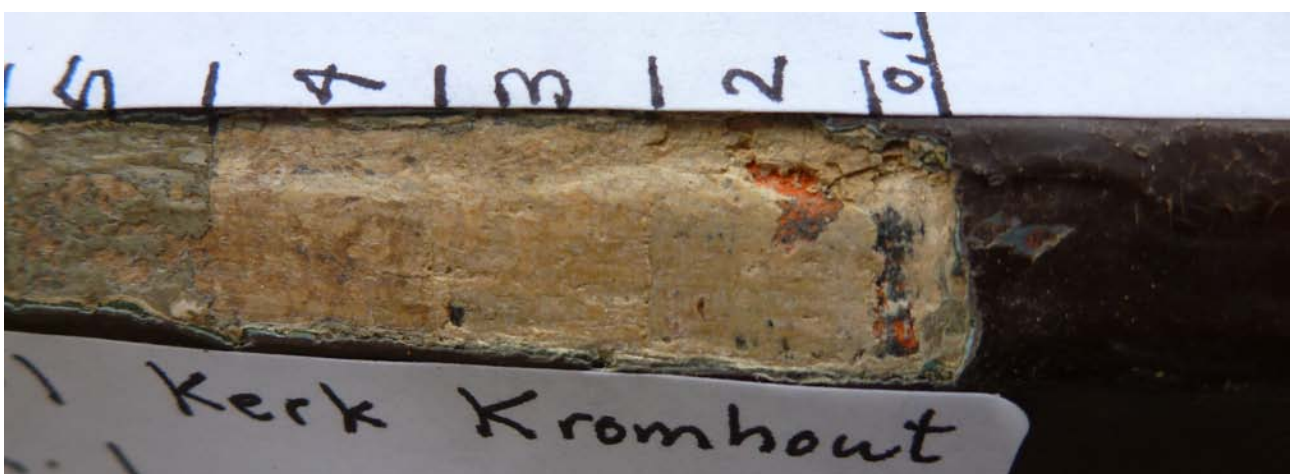
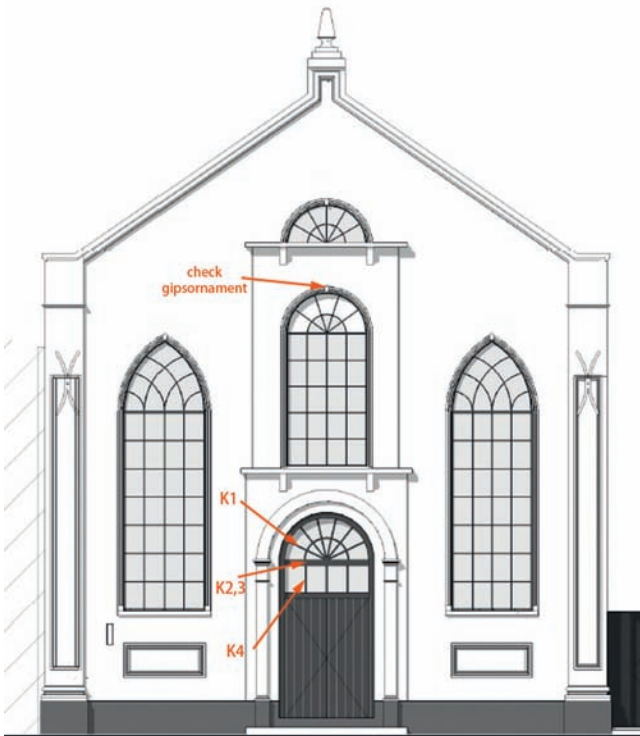
Verslag kleurhistorische verkenning Kromhout 149

Naam: Kerkgebouw Nederduits Hervormde Vereniging Calvin
Adres: Kromhout 149
Stad: Dordrecht
Datering: 1866
Ontwerp: C. van der Wiel
Type gebouw: Kerk, oorspronkelijk gebouwd voor 'De Afgescheidenen'
Monumentstatus: Gemeentelijk monument, monumentnr.: 2010GM298
Huidige eigenaar: Nederduits Hervormde Vereniging Calvin

Een eendaagse kleurhistorische verkenning is uitgevoerd naar de geschilderde afwerklagen van de voorgevel van het Kerkgebouw. De verkenning op locatie werd op 8 oktober j.l. uitgevoerd door Lisette Kappers. In deze bondige verkenning is een behoorlijke globale indruk verkregen van het uiterlijk van de kerk ten tijde van de oplevering in 1866.

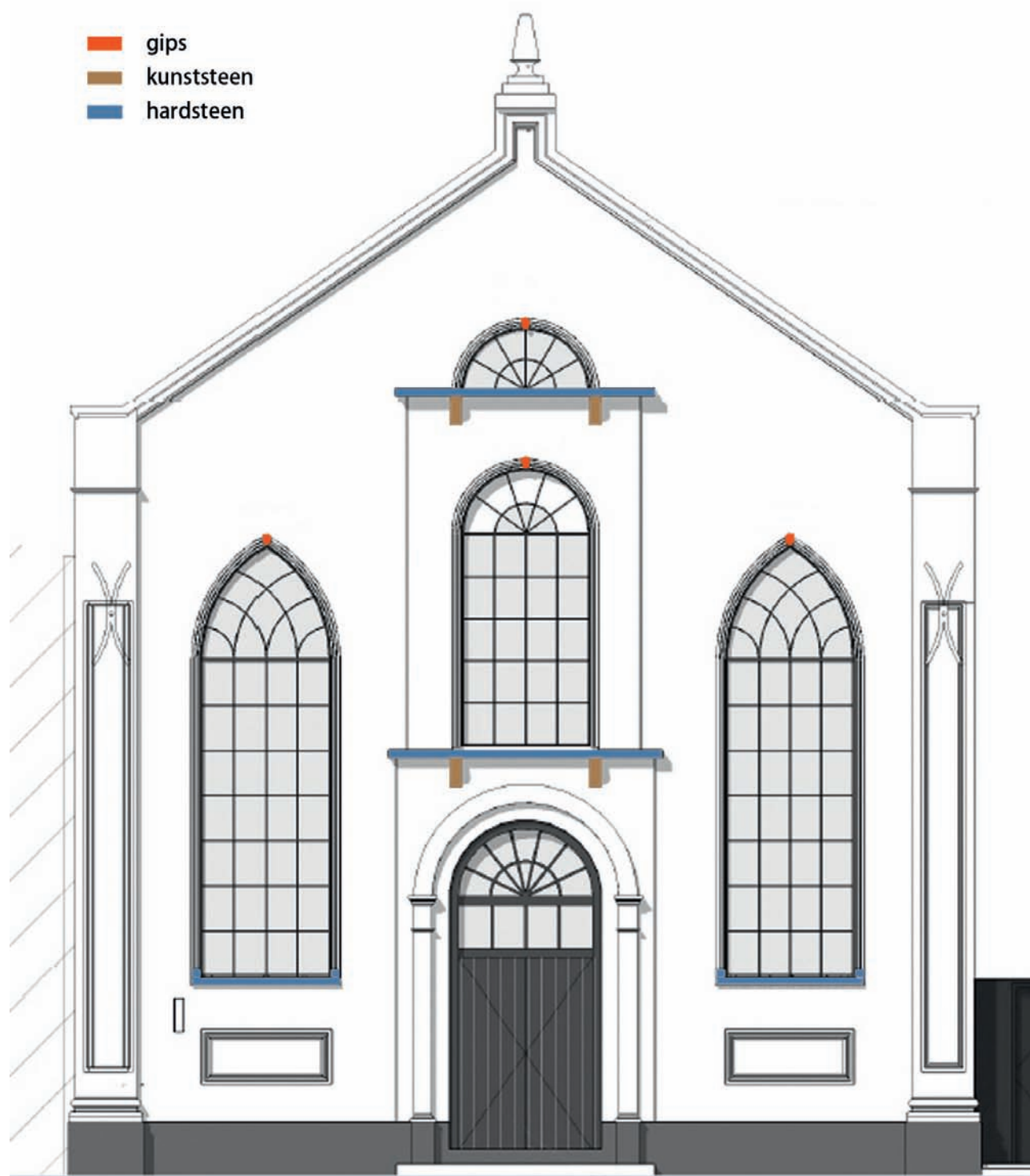
Ten eerste zijn de kozijnen onderzocht. De voorgevelkozijnen zijn op dit moment gedeeltelijk van hout en gedeeltelijk van gietijzer. De rondboogelementen welke het bovenste deel van het kozijn vormen zijn nog steeds van gietijzer. De rechthoekige invulling daaronder is inmiddels vervangen door een houten kozijn. Deze houten delen zijn niet oorspronkelijk, hoogstwaarschijnlijk waren deze delen eveneens van gietijzer (zie hiervoor de zijgevel). Ook in het verpakket is dit verschil duidelijk herkenbaar. De houten delen vertonen slechts enkele moderne verflagen. De gietijzeren rondboogdelen zijn van de drie boven elkaar gelegen kozijnen van het middenrisaliet onderzocht. De drie kozijnen vertonen alle eenzelfde verpakket. De eerste schilderingen in olieverf betreffen een licht-oker afwerking. Die is drie keer opgezet waarna enkele wat zwaardere mosgrijze lagen, vermoedelijk zijn deze afwerkingen van rond de eeuwwisseling. Hierna volgt nog weer een lichte oker, gevolgd door een donkergroen (op een donkergrijze grondlaag). Hierna volgt een pakket van diverse moderne verven, van na 1950. Het is aannemelijk dat de lichte oker voor het gehele kozijn (dus ook het vervangen gedeelte) is gebruikt, evenals voor de twee naastliggende raampartijen.

Het houten kozijn van de entree deur is eveneens onderzocht. Opvallend hieraan is het voorkomen van een lichte oker afwerking in olieverf op het geprofileerde kalf onder het rondboograam. Welke afwerklaag het hier betreft (koppeling aan de stratigrafie op het gietijzer) is zonder nader microscopisch onderzoek niet te zeggen. Maar dat het een oude laag betreft is zeker. Dit suggereert dat dit houten deel ouder kan zijn dan de rest van het kozijn. De andere houten onderdelen vertonen een zelfde pakket van slechts enkele moderne lagen als de overige vervangen houten kozijnen. Het is bekend dat de entree deuren vervangen zijn (vermoedelijk na de oorlog) door de huidige lagere varianten. Mogelijk is het geprofileerde houten kalf een overgebleven onderdeel van het oorspronkelijke voordeurkozijn.

Vervolgens zijn alle andere thans wit geschilderde onderdelen van de gevel onderzocht. Het wordt duidelijk dat het hier voornamelijk gestuukte onderdelen betreft. Echter enkele elementen hebben een ander basismateriaal. Zo zijn de vier geprofileerde consoles van de banden in het middenrisaliet gemaakt van op kleur gebracht kunststeen. De bandelementen zelf en de waterslagen zijn van gefrijnd hardsteen. De ornamenten boven de kozijnen zijn gemaakt van gips. Er is een duidelijk verschil in verwerking te zien tussen de zachtere en de hardere materialen. Het verpakket op deze elementen is uiterst beperkt. Op het natuursteen is geen oorspronkelijk pakket meer aangetroffen. De vraag is of dit ooit geschilderd is geweest. De natuursteen heeft een gefrijnde bewerking meegekregen, wat meestal toegepast wordt in zichtwerk. Maar verder is hierover zonder nader onderzoek geen uitspraak te doen. Het verpakket op de consoles vertoont oude verflagen. De lagen zijn echter niet vrij te leggen, want het pakket is enkel nog te vinden in de naden van het sierwerk. Om duidelijkheid te krijgen over dit verpakket zou nader laboratoriumonderzoek nodig zijn. Wat wel duidelijk is, is dat de consoles zijn gemaakt van een okerkleurig kunststeen. De eerste verflagen zijn eveneens okerkleurig. Het is aannemelijk dat de consoles geschilderd zijn geweest, iets wat niet ongebruikelijk was in die tijd. De verfkleur oker op deze elementen komt overeen met de eerste afwerklaag die is aangetroffen op de gipsen consoles. Hierop is iets meer pakket aangetroffen, echter ook hier niet in een trap vrij te leggen. Alle andere gevelelementen (penanten, kapitelen, verdiept veld, risaliet, lijstwerk) zijn vermoedelijk stucwerk. Nu is in het verleden enkele malen schade geweest aan de gevel en zijn delen gerepareerd en opnieuw gestuukt. Op alle bereikbare plekken zijn de stuuklagen onderzocht. Nergens is meer een volledig pakket aanwezig. Slechts de laatste lagen moderne muurverf. Echter een residu van een okerkleurige verflaag op de gestuukte ondergrond is op vele plaatsen te herkennen. Het is mogelijk dat bij het schoonmaken van de gevel (ontdoen van verflagen) delen van de eerste verflaag sterk genoeg hechtten aan het stucwerk, zodat dit achtergebleven is. Om hierover zekerheid te krijgen is nader laboratoriumonderzoek vereist. Dit residu is ernstig verweerd en verouderd en derhalve enigszins onbetrouwbaar voor een goede kleurmeting. Een

materialen gebruikt in gevel (basistekening 3BM)

De gipsen ornamenten zijn sterk verweerd, terwijl de kunststeen ornamenten / consoles nog geheel intact zijn.

eerste afwerklaag

Op het gipsen ornament zijn vele afwerklagen in oker aangetroffen

basiskleur kunststeen

De gepleisterde plint van het gebouw is volledig kaal gehaald/ verweerd. Hierop is geen pakket meer aangetroffen

residu van okerkleurige verf op het stucwerk

vergelijk met de consoles, ornamenten leert dat dit vermoedelijk om dezelfde kleur gaat. De kleur ligt dicht in de buurt van de kleur van de kozijnen. Het is zeker familie, mogelijk ietsje zwaarder. Op een archieffoto van rond 1905 is een donkere gevelafwerking te herkennen. De kleur van het stucwerk steekt niet af bij de kleur van het rode metselwerk van de zijgevel. Het is dus zeker geen wit of gebroken wit geweest.

Er is in de gevel op alle gestuukte elementen (penanten, kapitelen, verdiept veld, risaliet, lijstwerk) geen aanwijzing gevonden die erop wijst dat er kleurverschillen zijn geweest tussen deze onderdelen, eerder het tegenovergestelde, dat alles monochroom afgewerkt is geweest. Echter het aanwezige materiaal is dermate beperkt dat hierover op dit moment geen zekerheid te geven is. Op de plint van het gebouw is geen enkel historisch pakket meer aangetroffen. Of deze een andere kleurbehandeling heeft gehad, zoals nu en in 1937 (zie archieffoto), is niet meer te achterhalen.

De kozijnkleur moet gezocht worden in de buurt van de NCS-code: **S2020-Y20R** en **S3020-Y20R**. De kleur van de verflagen op ornament en gevel ligt hier dicht tegenaan, mogelijk ietsje zwaarder. Te denken is aan **S3020-Y20R** / **S4020-20R**.

Rotterdam, 15 oktober 2013

de voorgevel rond 1905

de voorgevel in 1937